MONOGRAFIJE IZ PROŠLOSTI PLEM. OPĆ. TUROPOLJA.
SV. 1.

PROGON VJEŠTICA

U

TUROPOLJU.

KULTURNO-HISTORIJSKI PRIKAZ.

NAPISAO

EMILIJ LASZOWSKI.

IZDANJE PLEM. OPĆINE TUROPOLJA.

ZAGREB 1914.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.

50,00

MONOGRAFIJE IZ PROŠLOSTI PLEM. OPĆ. TUROPOLJA.
SV. 1.

PROGON VJEŠTICA

U

TUROPOLJU.

KULTURNO-HISTORIJSKI PRIKAZ.

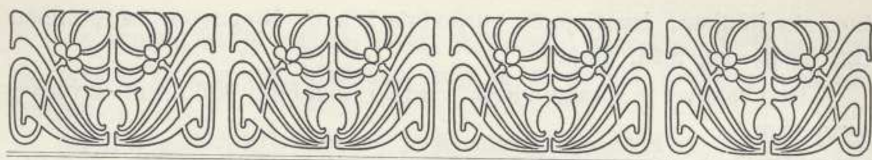
NAPISAO

EMILIJ LASZOWSKI.

IZDANJE PLEM. OPĆINE TUROPOLJA

ZAGREB 1914.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.

Kod svih naroda i u svako doba nalazimo vjerovanje u čaroliju (copranje), čarobnjake i vještice (coprnice). To vjerovanje bilo je ili opet jošte je u savezu sa vjerom dotičnih naroda. U kulturnih naroda je ovo vjerovanje ostatak poganstva. U starim poganskim vjerama nalazimo dobra i zla božanstva, i vjerovanje, da i ova zla božanstva mogu koristiti ljudima. To pogansko vjerovanje održalo se djelomice i u kršćanskih naroda, što je dakako u opreci sa kršćanskom naukom. I kršćanstvo poznaje uz božanstvo, angjele i dobre duhove, takodjer i vragove te zle duhove, koji škode ljudstvu. S toga se javljaju ljudi, muško i žensko, kojih vjera nije jaka, da traže pomoć u vraga i zlih duhova, da pomoću njihovom škode drugima. Pod dojmom ove sugestije, da zli dusi pomoći mogu, u tom vjerovanju u paklene sile, kako bi ih mi nazvali, čine oni kojekakova djela uz izgovaranje najčudnovatijih formula i vjeruju u uspjehe, te priznavaju svoje čine djelom paklenih sila, a ne manje priznavaju, da opće s vragovima i vješticama.

Protiv ovoga ustaje crkva i država. Naglasit se mora, da u nijedne vjere nije toliko i tako žestokih progona protiv vještica bilo, kako baš u kršćanske vjere. Taj grozni progon trajao je okruglo rečeno od g. 1400. do u drugu polovinu XVIII. vijeka, a jadnih i nevinih žrtava bilo je na tisuće i tisuće. Progon taj bio je kao kakova pošast, koja je zahvatila duboki korjen. Na temelju skolastičkom, a u savezu sa vjerskom naukom kršćanskom fiksiran je taj užasni progon g. 1484. sastavljenim i izišlim „*Malleus maleficarum*“. Taj je sastavljen povodom bule pape Inocenta VIII. „*Summis desiderantes affectibus*“ od g. 1484. Ova je bula parnice protiv vještica svela u stanovite granice, ali ih nit je oborila nit izazvala.

Taj „Malleus“ bio je osnovom za progon vještica u XVI. vijeku. Za cara Karla V. izišao je zakonik, koji je progone vještica učinio upravo groznima. Svatko, koji se bavio „čarolijom“ smatrao se očitim saveznikom vraga, koji u parnicama protiv vještica zaprema znatnu ulogu kao zavodnik i začetnik nedjela, što ih počinjaju vještice i čarobnjaci. Vrag je vodj vještica i čarobnjaka i njegovom se pomoću

čini zlo ljudima, životinjama, usjevima i t. d. Njegovom se pomoću čini nevrijeme, tuča, oluja.

Evo takovo je praznovjerje vladalo tadanjim kulturnim životom evropskim.

Istina je, da su vještice i čarobnjaci počinili dosta zla, naročito prouzročiše smrt ljudima, bolesti i drugo, ali su navodno znali i koristiti. Dobro i zlo činili su ali skroz naravnim putem — samo što tadanji „učeni" svijet nije to mogao ili hotio razumijeti Nu opet je i to istina, da su ovi nesretnici sami vjerovali u pomoć vraga, što su i javno priznavali. Nu i to je protumačivo: ako znamo što je sugestija, autosugestija i histerija. Na žalost takovih pojava i danas još ima. Uz to djelovala je i halucinacija.

Okultiste to drukčije shvaćaju, nu u ovo se ne upuštamo, čekajmo, dok njihova nauka bude jasno utvrdjena!

U našoj domovini javlja se progon vještica već u XIV. vijeku. Nu taj progon ne bijaše skopčan mučenjem, a smrtna kazna na lomači uslijedila bi samo, ako bi po drugi put zatečena bila vještica u istom činu. To ne poznavaju niti stari naši zakoni, a najveća kazna, što je po ovim zakonima bila označena, bila je ta, da su tobožnju vješticu označili znakom križa s usijanim crkvenim ključem. Prve, koje bijahu u Hrvatskoj pozvane na red sbog vraćanja, bile su zagrepčanke Alica i Margareta god. 1360.

Najstarija odredba državne vlasti u Hrvatskoj glede progona vještica potiče iz g. 1432. Naime 24. sept. 1432. saopćuje ban Herman knez Celjski županu i sucima županije zagrebačke, da mu se plemići, a naročito oni iz Moravča pritužiše, da u Moravču ima mnoštvo vještica i otrovnica (mulieres incantatrices et intoxicatrices), od kojih se bojati, da će počiniti mnogo zla. Ban je odredio, da se ovakove vještice i otrovnice pohvataju, da se sve točno istraži, a krivci po zasluzi kazne.[1])

Pravo progoniti vještice i otrovnice bijaše suvislost t. zv. prava mača, „jus gladii", t. j. prava izricati smrtnu kaznu. To pravo se je izrično podijeljivalo. Takovo pravo su samo po kraljevskom privilegiju uživali neki gradovi i druge neke jurisdikcije. Ima slučajeva, gdje je „jus gladii" podijeljivan zajedno s plemićkim ili grbovnim listom. Takove slučajeve nalazimo u nas za vlade kralja Vladislava II. Grbovnicama, koje su izdane obiteljima Abramovcz sv. Mihalj 24. aprila 1514., te Konjski 21. febr. 1515., podijeljeno je i pravo mača. Tu se nabrajaju razni zločini kažnjivi smrću, a medju ovima i „vještice te otrovnice".[2])

---

[1]) Vjesnik zem. ark. VI. 78.
[2]) Ibidem IX.

Za cijelo, da je tada i u našoj kraljevskoj kancelariji te u sudstvu bio poznat spomenuti „Malleus", koji je tu pošast progona i do nas donjeo.

Tekar god. 1609. stvorilo je hrvatsko zakonodavno tijelo, — sabor — zaključak glede progona vještica. Po tom zaključku mogao je svatko uhvatiti vješticu i predati ju svom „zemaljskom gospodinu", koji ju je morao pod prijetnjom gubitka prava mača, po zasluzi kazniti.

Vidimo jasno, da su naši pradjedovi daleko pametniji bili od kulturnijeg zapada i sjevera, jer od XV.—XVII. vijeka gotovo nema nikakovih progona vještica u Hrvatskoj. Tek u drugoj polovini XVII. vijeka počinje taj progon u nas, a najgori i najstrašniji je baš polovinom XVIII. vijeka, malo godina prije dokinuća progona vještica.

Valja ovdje svakako istaknuti i to, da se u nas nije nikada svećenstvo bavilo ovim progonom, kao primjerice u Njemačkoj i u drugim državama. Crkva se kod nas protiv vještica borila samo s propovijedaonice, što je imalo svrhu, da se iskorjeni vračanje i praznovjerje. Ima pače slučajeva, gdje župnici i kapelani izdavaju svjedočanstvo na obranu okrivljenih s vračanja.[1])

*

Utješljiva je činjenica, koju ovdje naglasujem, da do danas nije se moglo ustanoviti, da je i koja vještica odsudjena na smrt bila *živa* spaljena na lomači. Prije je redovito ili zagušena (suffocata) ili joj odrubiše glavu (decapitata), a tad je mrtva spaljena. — Dakle humanija smrtna kazan za vještice, nego li je bila u drugim kulturnim državama Evrope.

Gradja za povijest progona vještica u Hrvatskoj već je prilično potpuno sabrana. Prvi je počeo tu gradju sabirati pokojni *Ivan Tkalčić,* te ju štampao u XXV. knj. „Starina". Mnoge priloge priopćili su i u „Vjesniku zem. ark." *dr. Ivan pl. Bojničić, Vjek. Celestin, Vjek. Noršić* i pisac ovih redaka. O samom progonu vještica napisao je *Tkalčić* veliku učenu raspravu u „Radu Jugosl. akademije" knj. 103. Po ovom je izradjen člančić u „Agr. Tagblattu" br. 88. g. 1897. (Jul. pl. Kugler).

* * *

Za cijelo pod uplivom spomenutoga zaključka hrv. sabora od g. 1609. svratila se pozornost na vještice i u Turopolju. Bilo je i tamo ljudi, koji su vjerovali u vještice (praestigiatrices), kojih je svakako moralo biti u Turopolju. Na turopoljskom spravišću (zboru — skupštini) držanom 22. juna 1614. u Vel. Gorici, svakako je iznesena tužba protiv vještica, jer je stvoren zaključak, da se vještice (praestigiatrices) i otrovnici (venefici) pozovu na sud pred župana, na dan, koji im bude od-

[1]) Laszowski. Codex Turopoljensis IV. 593. Dalje ću taj zbornik citirati samo oznakom sveska i stranice.

redjen.[1]) Šteta je, da ne znamo imena ovih vještica i otrovnika, a nit imena njihovih tužitelja. Što se je kašnje zbilo s ovim vješticama, ne nalazimo zabilježeno u zapisnicima turopoljskih spravišća, a sudbenih zapisnika zato vrijeme nema. A možda je taj zaključak ostao samo na papiru.

Od te godine pak sve do god. 1733. nema traga vješticama nit progonu ovih u Turopolju, akoprem drugdje po Hrvatskoj proganjahu vještice u tom razdoblju. Nu sada ih se javlja za čudo velik broj. A baš ova godina spada u perijod najžešćeg progona vještica u Hrvatskoj.

Prva vještica, koju su počeli progoniti u Turopolju bila je Ana rodom iz Kranjske, žena Mateja pl. Gjuraka. Po odredbi župana zamjenika Matije Mikšića, a na zamolbu turopoljskog fiškala Matije Mudića, saslušao je dne 9. oktobra 1733. prisežnik turopoljski Juraj Smendrović u Dragonošću svjedoke, koji su svjedočili nedjela spomenute Ane. Prvi svjedok Dora Celić, udova Martina Gjuraka iz Donjeg Dragonošca iskazala je, da se je Ana pred kojih 17 godina zavadila s njenim pokojnim mužem, te bi bila izjavila svom mužu u kuhinji, kako hoće učiniti, da vuk izjede svu marvu Martina Gjuraka. Muž joj bi na to odgovorio: „Muči beštija, kaj vraga govoriš, da bi to van izešlo, kaj bih vraga s toga bilo, a znaš li koga vrag ne bi“. Od tog vremena počinili su vuci mnogo kvara na Martinovoj marvi. Pred kojih 7 godina zaklao je vuk jednu kravu Martinovu u staji, a tad je vještica Ana došla k Dori i rekla joj: „Moja strina, da bi vi mene dali te zaklane krave mesa, ja bi njega u vaš hlev (staju) vrgla, i učinila bi, kak vam ne bih nigdar već nikaj vuk zaklal“. Kad je Dora to pripovijedala svom mužu, on joj je zabranio dati traženo meso vještici Ani, da ga meće u staju, ali da joj dade da se ga najede. Kad je dala to meso Ani, upitala ju je, jeli za to znade njen muž i dali dozvoljava metnuti to meso u staju; kad je odgovorila, da neda, odgovorila Ana: „Kaj mu drago, kada mu ne za se, naj mu ne bude ni za me“.

Drugi svjedok Matija Kernjević iz Donjeg Dragonošca izkazao je, da je njegov otac jednom izlemao vješticu Anu, a na to da je teško obolio. Otac pozove svog sinovca, da ga onako bolesna odnese k županu Vagiću. Tad mu bi sinovac rekao, da ide po vješticu Anu, koja bi mu možda odčinila. Ana je zaista došla, počela oca svjedokova oko glave pipati i položila je ruku na njegovu glavu. Na to mu je kroz tri dana lakše bilo, ali kašnje pozli mu i umrije. Dalje rekao je svjedok, da je Ana jednom pravdajući se s njegovim ocem, rekla: „Nećeš para mi duše pustiti, doklam ti je ja ne dostresem“. Još je svjedok čuo kako je Ana kazala ženi Koskovića, da učini kisati kvas tako, da zabode u tijesto lijeskovu šibu.

---

[1]) IV. 505.

Treći svjedok Nikola Jancetić iz Markuševca iskazao je, da je pred tri godine njegov stričević Mihalj bio jako bolestan, i da je k njemu pozvao spomenutu Anu, koja ga je liječila i kupala, pače i vračala. To vračanje sastojalo je u tom, da je bolesnik morao izići u jutro u vrt, tad je uzela obruč od badnja, u koji uzdignuti morao je bolesnik kleknuti i boga moliti. Ana je klečala iza njega i molila kojih 5 očenaša. Onda ga je pridigla i kazala mu, da se ne smije ogledati, i uvela ga u kuću. Nu ozdravio nije. Kasnije ga je Ana molila, da to ne kazuje nekoj Markulinki, jer da bi ju ova grdila.

Istoga dana preslušao je po nalogu podžupana Matije Mikšića Smendrović u kući Pavla Kosa u Dragonošcu svjedoke proti Margarete Korenike, žene Mateja Reposeje, koju optužiše poradi vraćolije.

Prvi svjedok Ivan Bartolčić iz Lipnice iskazao je, da su prošle godine o Matejevom došli njegovi konji na livadu Reposejkinu, ona ih hotjela pritvoriti, ali ih je Bartolčić potjerao. Tom prilikom rekla je Reposejka ženi svjedokovoj: „Da bi vragom postala ti magarica, hoćeš do treći dan zaglaviti i popu dukat dati“. Istu večer oboli žena Bartolčićeva i treći dan umrije. Nadalje iskazuje, da su oko križeva tekuće godine djeca susjeda molila litanije, kako su ih naučili patri misijonari, a čuvši to Reposejka kazala je: „Kaj ona deca tepu, ona konjskoga boga mole“.

Drugi svjedok Matej Bartolčić iz Lipnice, iskazuje da je polazio po Reposejku, da pomogne bolesnoj ženi gore spomenutoga prvoga svjedoka, i tad mu je Reposejka rekla: „Bogme ne idem, naj se pari, naj ide kam je zaslužila.“

Treći svjedok Ivan Havidić iz Gor. Dragonošca iskazao je, da je Reposejka prava „copernica“. On dalje pripovijeda, da je jedno jutro ustrijelio vranu, i usljed toga je na desnoj strani tijela obnemogao, i krv da mu je udarila na nos i zube. Skoro na to su njegova dva rodjaka bila kod Reposejke. i razgovarahu se s njome o bolesti Ivanovoj, koji je puna tri tjedna bolovao. Tad je Reposejka njima rekla: „On je norc, koj se svake vrane hita, negda su katani čez goru jahali, ter takve vrane ni jedan ni reći ne odgovoril i onda je sama vparnula“.

Na temelju toga svjedočanstva podigao je Matija pl. Mudić fiškal pl. općine turopoljske 5. novembra 1733. tužbu kod turopoljskoga suda protiv *Ane Kranjice* radi vraćanja. Isti dan podiže tužbe takodjer poradi vraćanja protiv *Kate Kos*, žene pokojnoga Nikole Celića, *Barbare Čumber-Cvetko,* žene Jurja Adrijevića-Kvinte, *Barbare Mužek*, žene pok. Lovre Krapca, *Barbare* udove Ivana Rudinovića, *Barbare* žene Bogdana-Fumića, *Barbare Vuković*, žene Jurja Ladešića-Mituca, *Barbare Mehanović-Majdak*, žene Ivana Mungjera, i spomenute jur *Margarete Korenike*, te *Katarine Briglević*, žene Jurja Vrčkovića, *Dore Šipušić*, žene Matije Ledara, *Barbare Cigetić*, žene Jurja Koskovića-Šebene, *Margarete Kosković-Šebenke,* žene Mihajla Majdaka.

Ove bijahu optužene, da su se odrekle boga i vjere, da su si dale utisnuti na tijelo pečat vražji i tako išle u kolo vještica, da su s vragom puteno živile, letale po zraku, i sa svojim ortacima počinile mnoga zla ljudima, marvi i susjedima, priredjivale vražje i vještičke sastanke, pravile tuču i oluju i t. d. Tužitelj predlaže, da se u smislu zakona postave pred sud, da otkriju svoje ortake i svoja nedjela, da se stave na muke i napokon da se za primjer drugima žive spale na lomači. Zaista teška obtužba!

Medjutim su bili preslušani svjedoci protiv optužene vještice Barbare Vukovićeve. Saslušao ih prisežnik turop. Juraj Smendrović 22. novembra u kući turop. kapetana Matije Mikšića u Donjem Lukavcu.

Prvi svjedok Pavao Borković, kmet Sigismunda Škrlca iz Lukavca, iskazuje, da su često susjedne krave dolazile u dvorište Vukovićke, gdje su silno mukale i nebi prije otišle, nego li bi ih sama Vukovićka ili pastiri potjerali. To je u njem pobudilo sumnju, da je Vukovićka vještica, a tako su držali i drugi, i svi se bojahu zamjeriti joj se. Njemu je takodjer kazivala Kata Frankovićeva, da spomenuta Vukovićka dolazi nad nju na javi.

Drugi svjedok Kata žena Mihalja Frankovića iz Lukavca iskazuje, da je bližnja susjeda Vukovićke. Prije dvije godine u proljeće posjetila je predući bolesnu Vukovićku, i odma joj pozlilo, tako, da se morala leći u krevet, kad se je povratila kući. Odmah nato da je došla k njoj Vukovićka sa svijem gola, s velikim nožem u ruci i rekla joj: „Nu ja tebe hoću umoriti i moram te dati". Tako je Vukovićka vikala nad njom sve do noći. Kad su je za to vrijeme škropili sv. vodom, da joj je Vukovićka rekla: „Ne daj se ti ma Kato s tom škropiti, to ne sveta voda, to je seč". Drugi dan opet da je došla k njoj Vukovićka, i zvala ju, da ide s njom nekamo na goru za „majericu". Govorila joj: „Tebe bude lepo, ti budeš svega imala kakti i ja imam, nekaj moj gospodar i družina za to neznaju". Vukovićka bila je lijepo odjevena kao kakva gospoja. Drugi dan da je Vukovićka donesla joj pečenoga psa govoreći: „Ječ, ovo je prasica kaj sem nevolna, ter sem si doma zaklala". Ona nije htjela to jesti. Mjesec dana bolovala je Frankovićka, i često bi Vukovićka k njoj dolazila i dovodila sobom šest crnih konja, te ju nagovarala, da na njima jaše. Kad se nije dala nagovoriti, uze ju Vukovićka konjima gaziti, a jedino zagovor kod blaž. djevice Marije spasio ju od smrti. Napokon izjavi, da je Vukovićka strašno sablažljivo govorila na presv. Trojstvo.

Ročište bude odredjeno na 23. novembra u gradu Lukavcu. Predsjedao je sudu sam župan turopoljski Juraj Pogledić a prisustvovahu svi prisjednici i bilježnik Gavro Škrlec.

Najprije dodjoše na red Kata Kos, Barbara Gjumber, Barbara Mužević i Ana Kranjica. Tužitelja Mudića zastupao je Josip Magdić,

koji je predložio istražne spise i zapisnike glede izjava drugih nekih na muke stavljenih osoba. Sve su njekale, da su počinile ono, radi česa bijahu optužene. Za to bude sudjeno, da se ove stave na muke, i onda da se ispitaju.

Iza ovih dodjoše na red Barbara Bogdan, Barbara Vuković, Barbara Mehanović, Margareta Korenika i Barbara Rudinović. Pošto su sve zanijekale, budu i ove osudjene na muke, izim Barbare Bogdan, protiv koje nije bilo tako oteškujućih okolnosti. Ova je imala ostati u zatvoru, dok ne bude koja druga na mukama potvrdila njezinu krivnju.

Napokon dodjoše na red Kata Briglević, Dora Sipušić, Barbara Cigetić i Margareta Kosković. Tužitelja zastupaše spomenuti Josip Magdić, koji je protiv optuženih iznesao razne zapisnike mučenja drugih vještica, koji su bili potvrdjeni i smrću.

Tužene branio je Josip Raffay. Obrana bila je veoma opsežna i pomna. Kao svjedočanstvo u korist njih uzeo je izjavu neke Magdalene Hagić, koja je osudjena na smrt radi vraćanja na stratištu izjavila, da je sve što god je govorila na štetu Brigljevićke, govorila „svojim pasjim jezikom", i da nije ništa istine na tom. Tu izjavu dakako sud nije uzeo u obzir, već je sve četiri osudio na muke, gdje će se nastaviti zapisnik o njihovim izjavama.

Dne 22. decembra, pošto su prije već mučene, na kojim mukama je Dora Šipušićka i umrla i već i spaljena bila, dodjoše preostale tri na sud. Na temelju izjava u mukama, osudjene su, da se najprije zaguše a onda spale.

Iste godine stavljena je u Zagrebu pred sud Margareta Kuljanka, koju optužiše s vraćanja. 29. decembra stavljena je na muke i tu je priznala, da se je sastajala s vragom i vješticama na „Stepanskom križepuću" u lomničkom držanju. Kao vještice označila je mnoge žene iz Turopolja: Janu Loparić, Baru Stanić, Doru Horvatić, Doru Serblić, Janicu Hoksuza sve iz Lomnice, Maru Kupličinku s prek Lomnice, Maru Kušević iz Plesa, Maru Hoksuz, Katu Celić, Maricu Gjumlinku i Doru Leder rodj. Sipušić iz Kurilovaca, i napokon Baru Mudić ženu Matije Mudića, fiškala turopoljskoga.

Slijedeće sudbeno ročište bilo je 14. decembra u kući kapetana Matije Mikšića u Donjem Lukavcu, koji zastupaše župana, a u prisuću Gavre Škrlca bilježnika, Matije Galovića podžupana, Ivana Grdinića prisjednika vrhovskog (turop.), Krsta Svaštovića, Jurja Janičića, Jurja Pogledića, Mihajla i Ivana Briglevića, Pavla Šoštarca, Mihalja Jagutića, Mate Sipušića, opć. sluge i Ivana Čunčića.

Na tom ročištu raspravljalo se je samo o Barbari Bogdan. Tužitelja zastupao je Petar Kalman. Ovaj je protiv nje iznesao izjavu Kate udove Celić, koja je rekla, da je Bogdanka njezina ortakinja. S ovom je i suočena. To je Bogdanku uništilo, jer je kao vještica osudjena na muke.

22. decembra nastavljena je istraga glede prvo spomenutih Kate Kos, Barbare Gjumber, Barbare Mužek i Ane Kranjice. Sve ove obavile su istragu na mukama, i priznale krivnju, izim Barbare Gjumber, koja nije na mukama ni riječi govorila. Ali je za to na njezinom tijelu pronadjen „vražji pečat". Ona je samo priznala, da joj je za vrijeme muka vrag sjedio na koljenima, i nije joj dao govoriti. Uvažene su i i muke, koje su pretrpile od zime u tamnici, te su s toga osudjene najprije da se zaguše, a onda na lomači spale. Tako isto osudjene su i Vukovićka, Bogdanka, Mungjerka, Korenika-Reposejka i Rudinovićka.

Nadalje iskazala je, da su nju vještice postavile za kapetanicu, i išla je s njima na Valićevo selo, gdje su Kuševićku imenovale vojvodicom. Vrag, s kojim su općile, zvao se je „Matić", a bio je i zastavnik te vještičke čete. Zastava čete bila je crna! Kad nije dalje htjela iskazivati metnuše ju na „greben", na to iskazala je još strahote. U svoje kolo strpala je još Doru Mudićku, Maricu Kosić, Doru Milešić, Maricu Šipušić, Jelu Šalić, Jelu Pogledić, Maru Mlinarić. Sastajahu se u Balogovom gaju u Mlaki i na raznim križopućima. Priznala je, da je sa svojim ortakinjama na križepuću na Hudinskom putu izjela srce Mike Čelića i njegove žene. Tu je prisustvovao i vještički kapetan Matek Čelić i Nikola Dautović iz Lomnice, koji je bio zastavnik vještica. Ona je bila sokačica one „kompanije", i priredjivala „najfriškejše" gibanice i druge jestvine. Mihalju sinu starice Bare uzela je ruku. Od tog može se veli izliječiti, ako stuče „galgan veleštin", koji valja frigati na friškom maslacu i time trti bolnu ruku. Za Doricu ženu Krsta Svaštovića veli, da, akoprem je tijelom mala, ipak je od vještica onkraj Save najveća zapovjednica, a pod njom je Barica žena Janka Plepelića. Medju „velikašicama" vješticama nalazi se i Jelica žena Janka Lackovića iz Vel. Mlake. U njezinoj „kompaniji" je još žena Janka Cigetića i isti Janko iz Gor. Lukavca te Katica Vukovićka. Vrhu svih vještica pak „vu horvackom držanju" i „kakti oberštarica" je gospoja udovica Augustićka iz Ćića. Ona im zapovjeda. Nu Stjepan Kosković i žena mu iz Hrašča još je u višoj časti od Augustićke, a vrhu ovih svih da je gospodja Mihanovićka pod Okićem zapovjednica.

Dalje iskazuje, da vrag s njome „pod kipom njenoga muža već puta baratal ali živel", i da je k njoj dolazio u zatvor u podobi varoškoga kapetana obećavajući joj, da će ju osloboditi iz zatvora, i na taj račun je snjom živio. Ispovjedala se je u Odri, u Vel. Gorici i u Donjoj Lomnici, a kad je uzela sv. pričest, da je sv. tijelo u ruku uzela i sva tri puta na križopuću nogama sgazila. Pred vragom je boga, blaženu gospu i svete sakramente zatajila, a vraga za „najvekšega svoga na mjesto boga spoznala". Kad je pogazila sv. tijelo, svaki put ju je vrag pričešćao nečime, što je slično sv. sakramentu, ali je „nit žmahno pače smrdeće i mehko". Mnogo da je škodila na žitku i blagu sa svojim

pajdašicama. Kad su vještičke gostitbe, speku ove tako veliku gibanicu, kako je veliko cijelo Turopolje, i da od ove vrlo malo svaku dospije. Najradije da škode vještice pšenici, i to tako, da vrag s plaštem obleti pšenicu, načini maglu i tako uništi dobro sjeme i učini smetljivim. Marvu ubijaju tako, da na zadnji kraj izvade iz njih jetra, pluća i srce. Kad je po noći odlazila od svoga muža, metnula bi u svoj krevet metlu ili batinu, a vrag bi učinio, da je muž to držao svojom ženom.[1])

Ove izjave Kuljankine važne su po progon vještica u Turopolju, jer su na temelju toga progonjene po njoj okrivljene turopoljske žene.

God. 1734. nastavljeno je proganjanje veštica u Turopolju. Fiškal turopoljski Mato Mudić opet je 12. januara podigao tužbe protiv Margarete Pogledić, žene Stjepana Koskovića, Barbare Candreković-Cunjek, žene Pavla Jurinića-Krnjaka, Jelene Jurinić-Krnjak, žene Stjepana Arbanasa-Bolteka, Margarete Miloš-Kiseljak, žene Mihajla Suše, Margarete Vučić, žene Jurja Škvorca, Dore Trumbetaš, žene Jurja Mudića, i Nikole Davutovića. Optužba je glasila slično onoj u prošloj godini.

26. januara držala se sudbena istraga u gradu Lukavcu protiv optuženih. Tužitelja zastupao je Josip Magdić, a tužene Ladislav Szale. Branitelj je veoma pomno branio, te osobito se oslanjao na izjavu Jelene Kos, koja je u mukama opozvala svoje izjave protiv Margarete Candrekovićke. Ona je naime za to protiv Stjepana Koskovića i njegove žene svjedočila, jer su ovi pomogli nju uloviti. Dočim se je opet zastupnik tužitelja pozivao na izjave Celićke, Barbare Funjačke i Margarete Kuljanke. Iza duge rasprave, bude konačno glede Margarete Pogledić, Nikole Davutović, Margarete Cundreković, Margarete Kiseljak, Dore Trumbetaš, Jelene Jurinac i Margarete Vučić odredjeno, da se najprije ima na njima potražiti vražji pečat i onda staviti na muke, da dalje iskažu svoja nedjela.

Ove nesretnice zaista su stavljene na muke, gdje su za cijelo sve priznale što je sud od njih tražio. Tako su evo jadnice dne 11. februara u gradu Lukavcu opet stavljene pred sud. Predsjedao je župan Sigismund Škrlec, a prisustvovahu Pavao Pogledić podzapovjednik grada Zrina i prisjednik turopoljski, Gavro Škrlec bilježnik, Mato Mikšić kapetan i prisjednik, Ivan Mikšić prisjednik, Juraj Smendrović, Ignjat Stepanić, Nikola Kokotović potprisjednik, Franjo Mudić stari fiškal i prisjednik, Juraj Mudić potprisjednik, i Pavao Šoštarac kaštelan lukavečki.

Osuda bijaše strašna. Sve šest osudjene su na smrt na lomači, nu uz tu strašnu riječ dodana je još i klauzula „ili kako će se pravdi svidjeti“, što jasno odaje, da su prije — kano uvjeke — bile smaknute, onda istom spaljene. Nikolu Davutovića pretražio je krvnik, ali na

---

[1]) Izvor. zapisnik u arkivu grada Zagreba.

njemu nije našao vražjega pečata, za to je glede njega osuda odgodjena. Valjda za to nije ni bio stavljen na muke. On je ali ostao u lukavečkoj tamnici.

Medjutim je fiškal bio podigao tužbu i protiv Matije Celića, Margarete Klenovac, žene Ivana Vuka-Mlinara, Barbare Vagiček, žene Matije Hrelića, Ane Novak žene Jankovića-Hudića, Magdalene Kalopanjke, Jelene Mikinke, Barbare Cvetković, žene Ivana Plepelića i Dore Narčić, žene Lovre Cestara-Vuksanke kao vještica. 11. marta stavljeni su ovi pred sud u gradu Lukavcu, kojemu predsjedaše župan Škrlec. Tužitelja zastupao je Josip Magdić, a tužene Ladislav Szale. Nakon duge rasprave odredjeno je, da se *Ana Novak*, *Barbara Vagiček*, *Dora Narčić*, *Magdalena Kalopanjka*, *Jelena Mikin* i *Magdalena Klenovec* stave na muke, da tako priznadu svoja djela, dočim su se Nikola Dovutović, Matija Celić i Barbara Cvetković radi pomanjkanja dokaza imali pustiti iz zatvora uz valjano poručanstvo, čim bude obavljeno mučenje gore spomenutih, jer očekivahu, da će ove na mukama štogod izjaviti protiv njih.

Kako je sud odredio stavljene su optužene na muke. Sačuvali su nam se zapisnici preslušavanja na mukama i to: Barbare Vagiček, Ane Novak i Magdalene Kalopanjke. To užasno preslušavanje obaviše Gavro Škrlec biljежnik, te prisežnici turopoljski Ignjat Stepanić i Franjo Mudić.

Prva stavljena je na muke u gradu Lukavcu 23. marta Barbara Vagiček. Krvnik je najprije pronašao na desnoj nozi pečat vražji, koji bude izrezan, a onda je slijedilo preslušavanje. Jadnica iskazala je, da je već kroz 22 godine „copernica". Prvi put ušla je medju „copernice" kod lomničkog križnog drva kod Odre, kad je polazila od Svaštovića iz Lukavca, od svoje braće. Kad je jedan večer tjerala krmke po žitu na zemlji Kraljićevoj, nastavlja, došao je k njoj vrag i nagovarao ju, da podje s njime, i da će joj biti veoma lijepo. On ju je pratio do kuće, idući pred njom mašući s ognjem. Onu istu večer ju je zapečatio, baš na onom mjestu, gdje je krvnik pronašao pečat. Te mu je prisegla vjernost. Tomu vragu bilo je ime „Januš", bio je lijep i mlad, nosio je zelenu „nemšku" opravu i škriljak, taj je dolazio k njoj kad nije bilo kod kuće njezina muža i šnjome je živio. Svake godine davala mu je po dva tri puta „aldof", staro rublje svoga muža, iz njega je vrag pravio tuču i soliku. S vragom je prvi put jahala na bijelom konju na goru Medvednicu. Letila je po zraku, po što se je namazala sa nekom crvenom „vražjom" mašću. Tu mast veli ima još kod kuće, a nalazi se u škrinjici na tavanu sakrita u loncu gdje je laneno sjeme. Na gori Medvednici sastajale su se sve vještice turopoljske, i tu su se gostile. Jele su „gibanicu" od sira i masla, što su ga vještice uzimale „po mlade večere" tudjim kravama. Ta „gibanica" bila je tako velika kao

cijelo Turopolje, a vještica bilo je toliko, da je pojedinu jedva po „prst“ gibanice zapalo. Ona je pomagala kod mjesenja te gibanice. Letila je i pod Okić, gdje su se obdržavale gosbe. Na tim gosbama jele su vještice meso čovječje i glave od svinja i marhe. Dalje iskazuje kako je sa vješticama uzela neko dijete Jurić zvano i odnjela ga na Filipčićevo križopušće, gdje sama mati djeteta izvadila mu srce, koje su odnjele pod Okić i ondje pojele. Zatim su uzimale volove, teliće i svinje, ovce itd. od susjeda svojih. Janku Kuševiću uzeše dar govora, a kćeri Gumbarićinoj izvadiše srce, po što su prije na nju napustile „zimu“.

Kao vještice i svoje ortakinje označila je Vagičekovka ženu Šipušićevu iz Gorice, majku Jurja Briglevića, koja je već spaljena, Katu i Maru Hercešku iz Plesa, Maru i Janu Klenovku iz Kurilovca, Katu i Maru Jančačku iz Plesa, Suzanu, ženu Mihalja Čizmezije. U Novim Ćićama, iskazala je, da ih ima 6: Magda Černko, Kata Belićka, Jela Juričković, Jana i Magda Pavlović, Bare Kušević, koja je najveće časti medju vješticama. U Kurilovcu: Bosinka, dvije Vukovićke Bara i Kata; Kata Lackovićka iz Mlake. Iz Plesa Bara Kukovica, Magda Pavlekova; iz Gradića stara Kata Hrešek; iz Marenca Kata Berdeković i Jela Juričković. Ove sve kaže, da su njene družice i sve činile što i ona sama. O tim nedjelima nije se nikad ispovijedala, već je proklinjala boga i svece, pogrdila i popljuvala sv. sakramente, s vragom da se je pozakonila i iznova pokrštena vražjim krstom, i prisegla, da to nikad ne će odati sucima; sv. misa činila joj se kao „jedno sito“, a sv. krv u kaležu kao magla, boga nije molila, a tijelo spasitelja da je na pričesti ispljunula, a Turopolje jedno šest puta tučom potukla. Lane i predlane da je svu pšenicu po Turopolju u noći o petrovskom postu maglom uništila. Stara Čekovićka iz Mlake uzela je ruku Miheku Starčevomu i t. d. Svake godine polazila je na „vražje generalsko svih copernic i copernjakov spravišće“ i tamo vidila „vražju ljepotu“. Tu je vrag sjedio na kraljevskom stolu i držao copernicama „prodečtvo“ i kad su se razilazile rekao im je vrag: „Hodite sa svemi vragima i zlo činite na jedan kraj, a ja s drugemi na drugi kraj.“

Druga je na red došla Ana Novak. Stavljena je na muke u gradu Lukavcu 24. marta. Najprije joj je izrezan pečat vražji na stražnjem dijelu desne noge, a onda je iskazala, da je copernica već više od 16 godina, a smamila ju pokojna Mitucka (Barbara Vuković) na križepuće kod Čelića jedne mlade večeri, kad je polazila od Čelića. Od onda je često hodila s vješticama. I vrag ju je premamio i ona s njime sgriješila. Vragu bijaše ime „Matek“, a nosio je zeleno odijelo. On je pače k njoj dolazio u zatvor, bodreći ju, neka se ništa ne boji; i kad je na muke polazila, da joj je od vratiju dovikivao, neka se ništa ne boji. Njemu je davala od svoje kuće marše ili kravu, i staro rublje sukneno i rubeno, čime je uništavao tudju ljetinu i marvu. S vragom

je okolo letila i po gori hodala, a to pomoću neke masti, koju još ima u škrinjici i lončiću u komorici, gdje vino stoji. Vragu da se je zapisala i prisegla mu vjernost, boga i svece je popljuvala i „pošpotala“, a tako i sv. sakramente. S vragom se je pozakonila i primila vražji krst. Tim dobila je ime Magda. Vrag je s njome živio kao muž sa ženom. Boga moliti i još svetu misu slušati nije mogla, a sv. tijelo kod podizanja pričinjalo joj se krvavo, a krv kao „peharac zmoldoni“. Sve to nije nikada ispovijedala, a kad je primila pričest, činilo joj se sv. tijelo žuko kao drnula, i da ga jedva progutala. Mnogo je škodila sebi i svojoj djeci, mnogo je kvara na marhi nanesla susjedima, naročito Stepaniću, zastavniku Klafuriću i Miji Arbanasu. Osobite njene družice su bile Celićka i Jana Koskovićka iz Hrašća. Svojoj snahi izrezala je srce i pojela. Letila je pod Okić i tamo pila vino. Maglom da je uništila žito po Turopolju. Maglu pako da je pravila od pepela što ga žene bacaju na smetlište kada pare o Trojacima. Veli, da protiv vještica, da ove ne mogu otimati mlijeko, hasni o velikim blagdanima natrti vimena kravja.

Treća došla je na red 26. marta Magdalena Kalopanjka. Najprije je pronadjen vražji pečat nad kukom lijeve noge. Izjavila je, da je već 4 godine vještica. Medju vještice došla je sve nehotice. Nekog dana poslije podne bila je u dvorištu, kad se na jednom podiže oko nje silni vihar, a ona se sruši kao mrtva na pod. Oko nje bila je množina žena vještica. Imala je i ona svoga vraga po imenu „Mihalića“, s kojim je jedno pet puta sgriješila, pače i u tamnici. Boga i sv. krst je zatajila i popljuvala, a vragu prisegla vjernost. Kad je svećenik podizao sv. tijelo i krv kod sv. mise, bilo joj je uvjek crno pred očima. Prvi put je s vješticama letila na Medvednicu, a mazale bi ju vražjom mašću Ledarka i Šebinka. Bila je u društvu i stara Dora Postićka i Bara Briglevićka. Polazila je u vještičko kolu na Goričnicu. Otela je sa svojim družicama nekoliko volova susjeda svojih, a jednog je dala razderati po vragu, koji je uzeo oblik vuka. Prošle godine uništila je po Turopolju svu pšenicu. S vragom pravila je i tuču, a ova se pravi od snijega, što ga spravljaju u gudurama po gorama. Magla se diže od „vode iliti od slapa meglenoga“ i snjome hode vještice po polju i uništuju zrnje. Sa svojim družicama izvadila je srce Petra, osmogodišnjega djeteta Bosinkinoga, po što su nanj natjerale vola, koji je to djete probo. Tu je prisustvovala i Cekovićka iz Mlake. Srce su pojele na Mlačkoj tratini kod križnoga drva. Tu je Kalopanjka bila „dekla“ vještica. Kod ovih izjava spremna je i umrijeti.

Zapisnik o mučenju Dore Narčić nije nam poznat. Ta je tako izmrcvarena bila na mukama, da je drugi dan u jutro preminula.

31. marta sastade se opet sud u Lukavcu. Predsjedao je župan Škrlec, a prisustvovahu Petar Paraminski potpukovnik, zapovjednik

Gline i Sirača te prisjednik turopoljski, Pavao Pogledić, Juraj Pogledić, podzapovjednik jasenovički, prisjednik Matija Galović, podžupan turopoljski, Gavro Škrlec, bilježnik i vojvoda kostajnički, Ivan Mikšić, Ivan Grdenić, prisjednici, stari fiškal i potprisjednik Ignjat Stepanić, Franjo Mudić potprisjednik, Juraj Mikšić, Nikola Kokotović i Matija Šipušić, sluga turopoljske općine.

Po što je pročitan zapisnik sastavljen o izjavama optuženih na mukama, koji je sadržavao strašna nedjela, odsudjene su sve na smrt i to tako, da im se glava odrubi i onda spale na lomači, izim Margarete Klenović i Jelene Mikinke, koje su bile noseće, te nijesu zato bile stavljene na muke. One su imale ostati u tamnici do poroda, a onda biti stavljene na muke i sudjene.

Na mukama nijesu optužene ništa izjavile protiv Davutovića, Celića i Barbare Cvetković, te je glede ove trojice odlučeno, da se puste na slobodu uz poručanstvo dvijuh poštenih osoba.

Odsudjene na lomaču valjda su skoro svršile na tom svijetu, zadovoljivši nepravdi i strašnoj osudi!

Što se je dogodilo sa Klenovkom i Miklinkom, ne znamo. Možda su i ove dvije iza poroda bile mučene i spaljene.

Za Nikolu Davutovića uzeše pred magistratom turopoljskim poručanstvo Ignjat Stepanić i Janko Plepelić, za Mateka Celića lugar Mihat Šipušić i zastavnik Mihalj Klafurić, a za Baru Cvetković Mihalj Plepelić i Pavao Trumbetaš. Na temelju tog pisao je bilježnik Gavro Škrlec 31. marta 1734. pismo porkulabu lukovečkomu, kojim mu je to saopćio.[1])

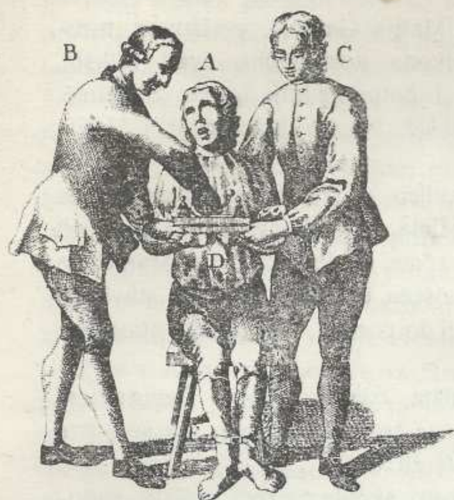
Tako su ova trojica sretno došla na slobodu izbjegavši strašnoj smrti.

Od toga vremena nema više vijesti o progonu vještica u Turopolju. Možda je turopoljski županov sud došao do spoznaje nepravednosti takovih progona, koji su po državnoj vlasti tek godine 1758. obustavljeni i dokinuti.

Tumač: *Greben,* vrst mučila: klupa snabdjevena oštrim čavlima, na koju su mučenoga polagali i po njoj drljali. *Vražji pečat:* madež (znamenka) na tijelu.

[1]) IV. 614.

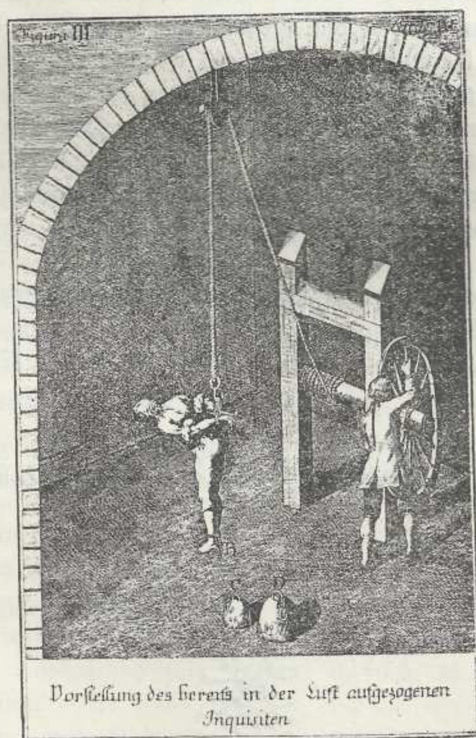

Sl. 1.

Sl. 2.

Sl. 3.

Načini mučenja: 1. „Lisice“ : gnječenje palaca. 2. Natezivanje na ljestvi i palenje bakljom 3. Dizanje nauznak vezanim rukama, oterećivanjem utezima (C D) na nogama.

Iz: *Ordo criminalis Teresiana, Beč 1769.*

Znanstvena djela izišla troškom plem. općine Turopolja:

E. Laszowski: Povjesni spomenici Turopolja sv. I.—IV. Zagreb 1904.—1908. 8° po K 8·—.

E. Laszowski, dr. Velimir Deželić, Janko Barle i dr. Milan Šenoa: Povijest plem. općine Turopolja sv. I.–II. Zagreb 8° 1910.—1911. po K 8·—.

Monografije iz prošlosti Turopolja sv. I.: *E. Laszowski*, Progon vještica u Turopolju. Zagreb 1914. 8° K 1·—